

**E. du Perron. *Scheepsjournaal van Arthur Ducroo*. Met een nawoord van Kees Snoek. Nijgh & Van Ditmar
Dik van der Meulen. *E. du Perron. Een korte biografie*. SDU Uitgeverij**

In een van de essays, postuum verzameld in *Indisch memorandum* (1946), schrijft E. du Perron over „een oude vriend” die hem vol enthousiasme vertelt over zijn avonturen op de „soos” en in het bijzonder over het daar aanwezige „duizendgulden-tafeltje”. Aan dat tafeltje mochten alleen mannen zitten „die f1000 per maand waard waren”. Du Perron vergelijkt het tafeltje met de „pyramide van Cheops”: het „volstond op zichzelf”. De „oude vriend” zag immers geen reden ook nog te vertellen wat er aan het „duizendgulden-tafeltje” zoal werd besproken. Dat was als men f1000 gulden „waard” is blijkbaar niet meer van belang.

Evenals de reactie - in een ander essay - van een planter op *Het land van herkomst* („Affijn, als het nou maar wat opgebracht heeft, dan is het daar tenminste goed voor geweest”), was deze anekdote in du Perrons ogen tekenend voor de koloniale mentaliteit in Nederlands-Indië. Alles draaide om het geld en de „positie”, en dat maakte het verblijf er voor de berooide en omstreden schrijver niet plezieriger op. Alleen bij een paar vrienden, enkele Indonesische intellectuelen en - vooral - Multatuli (over wie hij in een paar jaar tijd vier boeken schreef) kon hij zich thuis voelen.

In 1936 was Du Perron, na vijftien jaar in Europa te hebben gewoond, met vrouw en kind naar zijn „land van herkomst” teruggekeerd. Al tijdens de heenreis kreeg hij een voorproefje van wat hem te wachten stond. Zijn medepassagiers aan boord van het Deense motorschip „Alsia” (dat hem naar Singapore bracht; daar werd overgestapt op een boot van de Koninklijke Pakketvaart Maatschappij) ontnamen hem bij voorbaat alle hoop dat hij in Indië nog iets van de paradijselijke atmosfeer van zijn jeugd zou terugvinden. In brieven aan zijn Hollandse vrienden schreef hij over „dit schip van spoken, van doode zielen” en weet hij zelfs een aanval van zeeziekte aan de onontkoombare aanwezigheid van zijn medepassagiers.

Het bleef niet bij opmerkingen in brieven. Op grond van aan boord gemaakte aantekeningen stelde Du Perron na aankomst in Indië zijn *Scheepsjournaal van Arthur Ducroo* samen. In zekere zin was het een vervolg op zijn grote autobiografische roman uit 1935 en misschien kan men er een voorbode in zien van de geplande tweede roman over Indië die uiteindelijk ongeschreven bleef.

Tijdens het leven van Du Perron werd dit *Scheepsjournaal* niet gepubliceerd. Daaraan is een onkarakteristieke schroom bij de schrijver waarschijnlijk mede debet geweest. Aan Greshoff schreef hij dat er „in geen geval een publiek werkje” van gemaakt kon worden; ook mocht er geen enkel exemplaar van naar de pers worden gestuurd („tenzij naar absoluut betrouwbare mensen, als Henny, jij of Vestdijk”) en misschien moest er ook nog het een en ander uit worden geschraapt. Waarom? Dat wordt niet helemaal duidelijk, maar ik vermoed dat Du Perron zijn koloniale medeburgers niet al meteen bij aankomst tegen de schenen wilde schoppen. Daarbij komt dat Greshoff en Ter Braak niet bepaald geestdriftig waren over het manuscript: beiden verweten hem dat hij zichzelf te veel had herhaald.

Het gevolg was dat het *Scheepsjournaal* pas in 1943 voor het eerst - in een illegale uitgave - werd gepubliceerd. De tekst kwam vervolgens in het vijfde deel van het *Verzameld werk* terecht, maar op een afzonderlijke heruitgave heeft men lang moeten wachten. Deze verscheen namelijk twee maanden geleden, precies vijftig jaar na de dood van de schrijver in de meidagen van 1940.

Op de „Alsia" bevonden zich slechts een paar Nederlanders, maar naar hen gaat wel de meeste aandacht uit. Er is een „handschoentje" aan boord (op weg naar haar echtgenoot met wie zij in Holland „met de handschoen" is getrouwd) en „een onnoemlijk dikke dame" die van meet af aan Du Perrons agressie opwekt: „een bovenwereld van vriendelijk glanzend vet boven een onderwereld van de afschuwelijkste burgerlijke vooroordelen - iemand die tegelijk episch en belachelijk wordt met de warmte, want zij loopt nu met een tricot broek om haar achterdeel, een gazen blouse om haar voorwerk".

Verder heeft hij het gezelschap te verduren van een joodse juwelier, voor wie alleen „geld verdienen" telt („daarbuiten wordt alles onlogisch"), en van een oude planter met verwerpelijke opvattingen maar kleurrijke verhalen, die de irritatie tenminste af en toe weten te verdrijven. Zodra de hut wordt verlaten, zijn de anderen daar, op het dek, aan tafel, tijdens cocktailparty's (waarop „Heidelbergpetten" en „matrozenmutsen van papier" worden rondgedeeld). Vluchten kan alleen in de literatuur, schrijven en lezen: in eigen brieven en aantekeningen en in Vestdijks *Meneer Visser's Hellevaart* waarin Du Perron het portret van de Hollandse burger herkent.

De irritatie is ongetwijfeld oprecht en nog altijd navoelbaar, althans voor iedereen die ook wel eens over iets anders wil praten dan voetballen, de carrière of het huishouden. Maar de charme van het *Scheepsjournaal* zit toch niet in de eerste plaats in Du Perrons verbale woede tegen de „pratende biggen" en de „witte kaffers" met wie hij een paar weken lang op zee zat opgesloten. Die woede krijgt pas het juiste reliëf als je haar beziet tegen de achtergrond van wie en wat Du Perron voor zijn reis naar Indië in de steek had gelaten. Kees Snoek, die deze heruitgave van een verhelderend nawoord heeft voorzien, vestigt hier terecht de nadruk op.

Du Perron verliet Europa immers een paar maanden nadat in Spanje de burgeroorlog was uitgebroken. Bijna al zijn Parijse vrienden, voorop Andre Malraux (Héverlé in het *Scheepsjournaal*), waren op de een of andere manier betrokken bij de strijd tegen Franco en diens fascistische rebellen. Zelfs Du Perron werd even aangestoken door de politieke koorts; hem bekreep, schrijft hij, „een vlag van lust om als de onbekende antifascist daarginds te sneuvelen" - waar hij overigens tussen haakjes aan toevoegt, wetend door wie hij gelezen zal worden: „hollandse lezer, dit is ironie".

Onmiskkenbaar is dan ook een zekere mate van wroeging. Niet toevallig verdedigt hij zich in het voorwoord uit 1939 tegen het - zelf opgeworpen - verwijt van „lafheid". In de tekst volgen pijnlijke gedachten aan zijn vrienden die in Spanje met gevaar voor eigen leven tegen de fascistten vechten, terwijl hij zich schrap zet tegen de kleinburgerlijke banaliteiten van zijn medepassagiers. Het lijkt geen vergelijking, totdat je je realiseert in welk „gevecht" Du Perron feitelijk was verwickeld: hetzelfde gevecht om individuele vrijheid en authenticiteit dat de inzet was van *Het land van herkomst* en

van een essaybundel als *De smalle mens*. In dat gevecht behoorden zowel de kleinburgerlijke bekrompenheid als de dwang van de politiek tot het vijandelijke kamp.

Om te ontkomen aan de politieke „rotzooi" in Europa was Du Perron naar Indië vertrokken. Maar wat de zaak complexer en ook boeiender maakt, is dat aan dat vertrek ook nog allerlei andere motieven ten grondslag lagen, waaronder in de eerste plaats geldgebrek en problemen met de gezondheid. Ook hiervoor moet de agressie tegen de medepassagiers op de „Alsia" een uitlaatklep zijn geweest. Misschien mag het verblijf op het schip zelfs als exemplarisch worden gezien voor situatie waarin Du Perron in de jaren dertig was komen te verkeren: gevangen in een wereld die hij verafschuwde en die hij zich maar ternauwernood van het lijf wist te houden.

Het Scheepsjournaal van Arthur Ducroo krijgt, zoals alles wat Du Perron heeft geschreven, een meerwaarde wanneer men het leest als onderdeel van een zelfportret. Du Perron heeft zich op papier uitgeleverd. De beleefdheid die in het *Scheepsjournaal* bij monde van zijn literaire alter ego als „wapen" wordt aanbevolen, heeft hij nooit tegen zijn lezers gebruikt. Zij behoorden immers tot de literatuur, in de loop van zijn korte leven steeds meer de enige plaats waar hij nog volledig zichzelf kon zijn.

Du Perron is daarom een schrijver die meer dan wie ook vraagt om een grondige biografie - naast de fragmentarische autobiografie die al bestaat in de vorm van zijn oeuvre en zijn uitgebreide correspondentie. Zo'n biografie is er helaas nog altijd niet. Maar met de korte levensbeschrijving die Dik van der Meulen onlangs publiceerde, kan men althans voorlopig uit de voeten. Veel nieuws zal men er niet in aantreffen, aan analyse van het literaire werk doet deze biograaf niet of nauwelijks, maar hij heeft een prettig leesbaar overzicht samengesteld van Du Perrons leven, dat de lezer van het *Scheepsjournaal* iets beter kan laten begrijpen waarom „Arthur Ducroo" zich in de herfst van 1936 tijdens zijn overtocht naar Nederlands-Indië zo verschrikkelijk heeft geërgerd.

(*de Volkskrant*, 13-7-1990)